

**Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
Doktori Iskolája**

Monori Gábor

**Esélyegyenlőség és feminista jog –
a női jogok pragmatikus érvényesülése**

**Doktori értekezés
tézisei**

**Témavezető: Dr. Visegrády Antal
tanszékvezető egyetemi tanár,
az MTA doktora**

Pécs • 2011

Bevezetés

Magyarországon a diszkrimináció több társadalmi csoportot is érint és az élet számos területén jelen van. Míg a foglalkoztatás terén a nők, a 40 éven felüliek, a romák és a fogyatékosokkal élők szenvednek el leggyakrabban hátrányos megkülönböztetést, addig a lakhatás terén inkább a romák, a szolgáltatások igénybevétele során pedig a romák, a nők és a fogyatékosok.

Sajnálatos tény, hogy a nemi diszkrimináció napjainkban is megtalálható az egyes országok jogrendszeriben, holott a vallási-, faji korlátozások például már eltűntek. A feminista jogtudomány ezért abból a hipotézisből indul ki, hogy az állam – feminista jogi értelemben – hímnemű, a társadalmi kapcsolatokat rendező jogszabályok a férfiak érdekei szerint vannak meghatározva.

A nemek közötti egyenlőség érvényesítése a modern jogállam egyik alapvető elve, illetve stratégiája kell, hogy legyen.

Fentiek ellenére a nők és a férfiak a mai napig széles körben egyenlőtlenségekkel találják szemben magukat, ami komoly következményekkel jár a gazdasági és társadalmi kohézióra, a fenntartható növekedésre és a versenyképességre nézve.

Ezért fontos, hogy hazánkban erőteljes szerepet kapjon a nemek közötti egyenlőség és valamennyi szakpolitikánkba beépítsük a nemek közötti egyenlőség szempontjait.

I. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

Alaptézisünk, hogy a jognak igazságosnak kell lennie, amely alapján a jog egyik feladata, hogy biztosítsa a nemek számára az esélyegyenlőséget. Nemek közötti egyenlőségről pedig akkor beszélhetünk, ha a nők és férfiak egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek. Ennek kapcsán felvetődik a kérdés, kisebbségnek tekinthető-e a női társadalom¹. Szükséges-e pozitív diszkriminációval elősegíteni az esélyegyenlőségük megteremtését olyan területeken mint például a munkajog, a családon belüli erőszak, a prostitúció, valamint a nők közéleti szerepvállalása, ahol a nők jogai háttérbe szorulnak?

¹ Ádám Antal álláspontja szerint a kisebbségeknek többletjogosítványokat kell adni, Magyar Jog 2002/4. 193 o.

Fenti kérdések mögött pedig meghúzódik egy ezeknél is lényegesebb kérdés: független-e az állam a férfiak érdekeitől? Jogszabályaiban, politikai irányvonalában az állam a férfierdekeket testesíti meg?

A nők és férfiak egyenjogúsága a köz- és a magánélet minden szférájában a nemek egyenlő arányú jelenlétét, azonos hatalommal való felruházását valamint egyenlő részvételét jelenti. A nemek közötti egyenlő bánásmódot való küzdelem célja a férfiak és nők maximális társadalmi szerepvállalásának előmozdítása.

Korábban a nemek közötti egyenjogúságon nőknek és férfiaknak az élet minden területén, valamint a társadalom minden rétegében biztosított de iure egyenlő jogokat, egyenlő lehetőségeket, egyenlő feltételeket és egyenlő bánásmódot értettek. Manapság fel kell ismerni, hogy a de iure egyenlőség nem vezet automatikusan de facto egyenlőséghez. Fontos megérteni, hogy a férfiak és a nők életkörülményei – biológiai adottságaik, például a nők gyermekszülési szerepe miatt - gyökeresen különböznek. A lényeg azonban nem pusztán az ilyen különbségek létezése, hanem az a tény, hogy ezek a különbségek nem szabad, hogy károsan befolyásolják a nők és férfiak életkörülményeit, nem szabad, hogy diszkriminációhoz vezessenek, inkább a gazdasági, társadalmi és politikai hatalom egyenlő mértékű elosztásához kell, hogy hozzájáruljanak.

Jelen dolgozat magyarázatot keres arra, mi az oka annak, hogy miközben a feminizmus napjainkban is komoly hatást gyakorol a közgondolkodásra, a több mint két évtizede létrejött feminista mozgalom mára csak bizonyos jogterületeken tud érezhető hatást kifejteni.

Fentiekén túl, mivel a jogot nem lehet csak elméletben művelni, hisz a jog célja a gyakorlati emberi és társadalmi viszonyok szabályozása, feladatom a feminista jogelméletet visszakapcsolni a gyakorlathoz, a valósághoz, mint kontroll mechanizmus. Ez alapján megvizsgálom, hogy a gyakorlatban, hogyan valósultak meg azok a jogalkotói célok, amelyek miatt az esélyegyenlőségre vonatkozó jogszabályaink megalkotásra kerültek.

A nemek vitájának középpontjában a következő kérdés áll: „Milyen különbséget eredményez- ha eredményez egyáltalán – a nemi különbség?” *Herbert Hart*

igazságeszméje a következő volt: A hasonló eseteket azonosan, az eltérőket különbözőképpen kell elbírálni.² A Herbert Hart által megfogalmazott princípium lett az alapja a hátrányos megkülönböztetés alapelvének.

A feminista jogászok szerint, a nők esetében ezt a doktrínát akként alkalmazzák, hogy nemcsak eltérően, hanem másodrangú polgárokként kezelik őket.

A hasonlóság-különbözőség vitájában való elmerülés elterelheti a figyelmet arról a központi feladatról, hogy a jogi és társadalmi egyenlőtlenségeket orvosolni kell. A másik oldalról ez a vita fontos abból a szempontból, hogy világossá váljon a jog és a társadalom, miért tagadta meg konzisztensen a nőktől a jogot, hogy egyenlő státusszal rendelkezzenek.

Végezetül felmerülhet a kérdés, hogy miért foglalkozunk kutatóként egy ilyen periférikus témával.

A XXI. században a férfiak családban betöltött szerepe felértékelődött, így véleményünk szerint egyrészt szükséges, hogy a férfiak is megvizsgálják a feminizmus tárgykörét és őszintén elmondják véleményüket az ott felvetett kérdésekről, másrészt a férfiaknak igen nagy felelőssége van abban, hogy a múltban gyökerező, de napjaink társadalmában még mindig jelenlévő nemi diszkrimináció problémáit felismerve saját maguk tegyenek azért, hogy a nemek közötti esélyegyenlőség megvalósuljon. Álláspontunk szerint, tisztelni kell a nőket a társadalomban betöltött szerepük miatt és javítani kell a helyzetükön azokon a területeken, ahol az esélyegyenlőségük még nem teljesen biztosított. Egy ország jogi kultúrájához az is hozzátartozik, hogy milyen jogi eszközökkel biztosítják a női jogokat, valamint az is, hogy azok a valóságban ténylegesen érvényesülnek-e.

II. Az elvégzett vizsgálatok, elemzések rövid leírása, a feldolgozás módszerei

„A nemi diszkrimináció megnyilvánulási területeihez, típusaihoz és eszközeihez illeszkedően formálódnak a nemek viszonyát kutató és azt kritika tárgyává tevő elméleti szakterületek (pl. feminista jogelmélet és jogtudomány). A nőkkel szembeni diszkrimináció jelenlétét és mértékét értelemszerűen az élet minden olyan szférájában vizsgálják, ahol egyáltalán a férfi-nő kapcsolatok fennállása ezt indokoltá teszi (a magánélet területén is). A nemek szerinti megkülönböztetés társadalmi gyakorlatának

² Herbert Hart: Are There Any Natural Rights? Philosophical Review 64. no. 2, Duke University Press, 1955. 184.p.

kritikai-elvi alapját bizonyos morálfilozófiai alapértékek (egyenlőség, igazságosság), illetve az egyetemes emberi jogok érvényre juttatásának követelménye képezi.”³

Témánk szempontjából két jelentős intézményt kell vizsgálni. Az egyenlő bánásmód követelményét és az esélyegyenlőség elvét. A két kifejezést a köznyelv szinonim fogalmakként kezeli, holott ezek a definíciók eltérő tartalmat jelölnek. Az egyenlő bánásmód követelménye alkotmányos alapelv, amely a diszkrimináció tilalmának jogi manifesztálódása és a hátrányos megkülönböztetéstől mentes élethez való jog garantálását jelenti. Ezzel szemben az esélyegyenlőségi politika azt kívánja meg az államtól, hogy a diszkrimináció tilalmán túl konkrét lépéseket is tegyen a hátrányos helyzetű személyek tényleges egyenjogúsítása érdekében.⁴

Annak érdekében, hogy kutatási feladatomat a cél szem előtt tartásával elvégezhessem, a következő kutatási módszereket alkalmaztam. A téma vizsgálata során olyan értékaspektust kellett választani, amely objektív módon közelíti meg és vizsgálja a feminista jogtudomány területeit.

A tárgykör elméleti megalapozásául a magyar, valamint a külföldi szakirodalom és tételes joganyag, továbbá a bírói gyakorlat szolgált. Az ehhez szükséges jogirodalom és jogforrások feltárása többéves anyaggyűjtés eredménye. Rendkívül nagy segítséggel bírt a Szociális- és Családügyi Minisztérium, valamint az Egyenlő Bánásmód Hatóság honlapja, illetve az Európai Unió honlapjának közösségi joggyakorlatra vonatkozó összefoglalói. Tekintettel arra, hogy a terület a magyar jogalkalmazói szervek és az Európai Bíróság jogeseteit is érinti, törekedtem arra, hogy értekezésem leadásának időpontjáig a hazai és nemzetközi joggyakorlatból számos jogesetet, statisztikát feldolgozzak és beépítsek.

Az értekezés gyakorlati aspektusainak elemzése során saját elméleti kutatásaim és ügyvédi praxisom eredményeit használtam fel, megállapításaim tehát elméleti és gyakorlati tapasztalatokon alapulnak.

Ahol csak lehetséges volt, elemzésemet saját álláspontommal kiegészítettem. Azokban a kérdésekben, amelyekre vonatkozóan nem állt rendelkezésre közösségi joganyag vagy tudományos forrás, ott a nemzeti (angol, francia, német, holland stb.) jogirodalomhoz és joggyakorlathoz fordultam.

³ Hell Judit: Nők a tudományban, „Egy testvér lesz minden ember” A nemek viszonya globalizálódó világban, Magyar Tudomány, 2002.március, www.epa.oszk.hu/00700/00775/00040/322-332.html, 2010.10.15.

⁴ Szerk.: Gyulavári Tamás: Egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség, OFA Kht., 2004. 107.o.

III. A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása illetve a hasznosítás lehetőségei

1. A tradicionális jogbölcseletben, már az ókortól tanulmányozták a filozófusok a társadalom szerkezetét és a jogszabályok szerepét, amely megalkotja, de egyben tükrözi és védelmezi a társadalmi struktúrát. A politikai és jogi teoretikusok – szemlélettől és kortól függetlenül – két módon mutatták be a jog sajátos tárgyát. Egyrészt úgy ábrázolják, mint egy nem nélküli egyént. Másrészt a nőket – ahol egyáltalán tekintettel voltak rájuk – a férfiakhoz képest, alsóbbrendű szociális és jogi helyzetben lévő réteggént kezelik.

Az ókori görög gondolkodásban sok olyan felvetés jelent már meg, melyek a későbbiekben is szerephez jutottak, mint például a köz-és magánélet megkülönböztethetősége, a nemek szerinti egyenlőség, a nők feletti uralom kérdése.

2. Az 1960-as 70-es években az Egyesült Államokban létrejött kritikai jogelméleti irányzat és benne a feminista jogtudomány kihívást jelentettek a hagyományos jogelmélettel szemben. Az irányzat képviselői szerint a hagyományos jogelméletek funkciója a hatalmon lévők érdekeinek védelme azokkal a hatalommal nem rendelkezőkkel szemben, akiket az a legitimáló illúzió éltet, hogy a hatalmi egyenlőtlenségek csak bizonyos semleges racionális értelemben léteznek. Ez az illúzió segít meggátolni azt az egyetlen lépést, amit a hatalommal nem rendelkező egyébként megtehet, nevezetesen: a status quo felszámolását és a nagyobb hatalomhoz jutás megkísérlését⁵.

A jog hímnemű a feminista jogászok szerint. A nők voltak sokáig a leginkább elnyomottak és a jog által leginkább sértettek. Sokáig a jog, jogtudomány, jogi gondolkodás úgy láttatta önmagát, mint egy racionális, nemileg semleges rendszert, mialatt tudat alatt csak a hímnemhez szólt.

A feminista jogtudósok nem képviselnek egységes álláspontot, vannak liberális, kulturális, szocialista, marxista, radikális feministák, vagy olyanok, akik kutatásaik középpontjába a nemi orientációt helyezik.

⁵ Visegrády Antal: Modern jogbölcseleti irányzatok, JPTE ÁJK, Pécs, 1995. 23-26. o. és Uő: Jog- és Állambölcselet, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 39-40. o.

Az 1960-as évektől a feminista tudósok politikai küzdelmet folytattak a nők egyenjogúságának eléréséért a családban, a munkahelyeken és a politikában. A feminista jogtudomány a nők igényeit tükrözi arra vonatkozóan, hogy egyenlő félként kezeljék őket. Az egyenlőséggel kapcsolatban sok kérdés merül fel. Például, honnan erednek a jogban régóta meglévő egyenlőtlenségek, vagy hogy –feminista perspektívából szemlélve– a társadalom és a jog miért a férfi hatalom és erő reflektációja. A feminista jogtudomány egyik célja egy olyan elméleti bázis kidolgozása, ahonnan a reformok kikényszeríthetők.

A feminista tudomány kétségbe vonja, hogy a nőket be lehetne sorolni egyetlen jogról és társadalomról alkotott elméletbe, tagadja, hogy valamennyi nő érdeke azonos, mintha létezne néhány „alapvető nő”, akik megtestesítik valamennyi nő szükségletét és jellemzőit osztályra, fajra, korra tekintet nélkül.

A posztmodern gondolkodás kihívást jelent a feminista jogtudomány számára, de sok lehetőséget is kínál. A nők tényleges életét vizsgálja, ahelyett, hogy helyzetük magyarázatára egyetlen okot adna és ezáltal kiszélesíti a feminista jogtudomány határait és összehasonlíthatóbb kapcsolatot eredményez a nők élete és a jog között. A feminista jogtudomány különösen az 1960-as évektől a nők társadalomban és a jogban elszenvedett egyenlőtlenségére fókuszálva nemcsak azt érte el, hogy a nők helyzetét szélesebb körben kezdték vizsgálni, de jelentős eredményt hozott a jogi és politikai reformokért folytatott küzdelemben is.

Megállapítható, hogy a feminista törekvések csak olyan politikai körülmények között tudnak hathatós eredményt elérni, melyet a nyugati liberális demokráciák biztosítanak. A legradikálisabb változások, melyek a nők jogaiban bekövetkeztek, ilyen feltételek között valósultak meg.

Magyarországon a nők és férfiak társadalmi egyenlőségével kapcsolatos politika a kormányzat legmagasabb szintjén jelenik meg. Az utóbbi években számos intézkedés született a nők helyzetének javítására. Hatályba lépett az Egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló törvény, melynek egyik kiemelt célcsoportját a nők képezik. Kormányzati intézkedések sora jött létre a nők munkaerő-piaci helyzetének javítására.

A nők helyzetének javításához is elengedhetetlen a kormányzati és a civil szféra együttműködése.

Hangsúlyozni kell továbbá az iskolai nevelés szerepét, amelynek részévé kell tenni az erőszak elutasítását, és ezzel összefüggésben, a konfliktusok békés eszközökkel történő feloldásának tanítását is.

3.Nőkkel szembeni erőszak

A diszkrimináció definíciója a nemi alapú erőszakos cselekményeket is magában foglalja. A nők elleni erőszak általános, minden történelmi korban jelen lévő jelenség. Megjelenik világszerte, kulturális, gazdasági fejlettségre tekintet nélkül. A nemi alapú erőszak, mely leginkább a férfi családtagtól származik a nőnemű partner és leánygyermek vonatkozásában számos kérdést vet fel.

Hagyományosan a családon belüli erőszaknak három, míg újabb nézetek szerint öt fajtája között szokás különbséget tenni. A klasszikus abuzus típusok: a lelki, a fizikai és a szexuális erőszak, amelyek a modern felfogások szerint kiegészülnek még a szóbeli és a gazdasági /anyagi/ erőszakkal.

Lenore Walker⁶ pszichológus nevéhez köthető a bántalmazási folyamat ciklikusságának felismerése a családon belüli erőszak területén az 1970-es években. A kutató olyan nőkkel készített mélyinterjúkat, akik túléltek a súlyos abuzusokat. Megállapította, hogy a bántalmazási folyamat az esetek többségében nem lineáris folyamat, hanem ciklikusan ismétlődő három jól elkülöníthető alábbi szakaszból áll:

- Nászút fázis,
- Feszültség kialakulásának és fokozódásának időszaka,
- Akut bántalmazás.

A feminista szakirodalom álláspontja szerint a nemi alapú erőszak a hagyományos, patriarchális magatartásra vezethető vissza - a férfiak tulajdonra, dominanciára, ellenőrzésre irányuló törekvésére, az abuzusok célja pedig a nő feletti hatalomgyakorlás. *Edwards* szerint az otthoni erőszak a férfierő szisztematikus megjelenése. Ugyanolyan állandó, mint a patriarchizmus, mely fenntartja és támogatja ezt az erőszakot.⁷

A partner vagy házastárs elleni erőszak eredetére, indokaira vonatkozó elméletek:

⁶ www.drilenorewalker.com

⁷ Edwards S.: Sex and Gender in the Legal Process, 1996, London, Blackstone, 180 p.

a) Szociális tanuláselmélet

Az ember a „gyermekkorai” családjában tanulja meg, hogyan kell viselkednie egy férjnek vagy feleségnek, vagy éppen gyermeknek. Akit gyermekkorában vertek a szülei, vagy azt látta, hogy szülei a konfliktusokat erőszakkal intézik el, az maga is megtanulja azt a viselkedést. Így felnőtt korában nagyobb az esélye arra, hogy bántalmazó kapcsolatba kerüljön akár férfi, akár nő. Ezek szerint a családon belüli erőszak intergenerációs átörökítése kimutatható és az újra termelődő erőszak visszavezethető az elkövetők és áldozatok gyermekkorai tapasztalataira.

b) Szociális helyzet és megbirkózási képesség elmélete

A családon belüli erőszakot ezen elmélet szerint két fő tényező okozza, az első az, hogy a családban olyan szociális, anyagi helyzettel kapcsolatos stressz helyzet alakul ki, amelyre a családtagok nem tudnak megfelelő küzdelmi stratégiát kialakítani. A második fő ok a kulturális normák, melyek azt erősítik, hogy egy erőszakra épülő, illetve erőszakos normákat sugalló társadalomban a konfliktus leghatékonyabb megoldása az erőszak maga. Tipikus példája ezen elméletnek, hogy az alacsony jövedelem, a szegénység mely megoldhatatlan helyzetet teremt a családon belül, kiváltja az erőszakot.

A partner vagy házastárs elleni erőszak eredetére, indokaira Gelles a következő elméleteket állította fel.⁸

c) Rendszerelméleti magyarázat

A partnerkapcsolati erőszak nem az egyéni patológia következménye, hanem a család, mint rendszer működéséből következik. A család, mint rendszer működése során kiváltja, fenntartja, növeli vagy időszakonként, csökkenti az erőszakot. A rendszerelméleti megközelítés arra törekszik, hogy leírja azokat a mechanizmusokat, ami az erőszak használatát jellemezi, és azokat az interakciókat, amelyek kiváltják az erőszakot.

d) Erőforrás elmélet

Ezen elmélet szerint valamennyi társadalmi intézmény, így a család is tartalmazza a tényleges erőszak, kényszer vagy az erőszakkal való fenyegetettség bizonyos fokát. Ha

⁸ Gelles, R. J. : Spouse abuse: theoretical explanations./ Ponzetti, J. Jr. (szerk.): International Encyclopedia of Marriage and Family. USA, Macmillan Reference,2003. hivatkozik rá Tóth Olga: A családon belüli, partner elleni erőszak, www.equalgender.eu/img/HU/file/tothoszerk.pdf 2-3.o., 2011.01.21./

valaki több erőforrással rendelkezik – személyes, anyagi szociális- könnyebben keresztül viszi akaratát egy csoporton belül. Dominanciája elegendő ahhoz, hogy akaratát érvényesítse, kevésbé szorul arra rá, hogy nyílt erőszakot alkalmazzon. Ha azonban a férjnek alacsony az iskolázottsága, vagy alacsony a keresete, és nem rendelkezik olyan képességekkel, mellyel tekintélyt érne el a családban, akkor dominanciájának érvényesítése érdekében kénytelen erőszakhoz folyamodni.

e) Csereelmélet

Az erőszakot a költség-haszon dimenzióban magyarázza, azaz ha a partner bántalmazása esetén nyert „jutalom” nagyobb, mint a „ráfordítás” akkor megéri ehhez a viselkedéshez folyamodni. Amennyiben az erőszakos viselkedés kulturális elfogadottsága nagy, és a várható felelősségre vonás veszélye és a büntetés kicsi, addig az emberek egy része ehhez a viselkedéshez fog folyamodni, mivel sem, morális sem jogi vonatkozásban nincs visszatartó erő.

f) Patriarchátus- elmélet

A hagyományos férfiak a családon belüli uralmával és a nők alárendelt szerepével magyarázza a családon belüli erőszakot. Az erőszak ebben a megközelítésben kifejezetten hatalmi kérdés mivel a nők alárendelt szerepe mintegy előhívja az erőszakot. Az elmélet szerint nem az egyénben vagy az adott család működésében rejlő okok, hanem maga a társadalom tartja fenn és termeli újra a családon belüli erőszakot.

A családon belüli erőszak megelőzésében nagy szerep hárul az adott (makro és mikro) közösségre. A közösség tagjainak „számonkérése” és annak felismerése nélkül, hogy a családi erőszak nem tolerálható, a megelőzés „csak” individuális, mindig az adott érintett egyénre irányul, tehát nem a szociális háttérre koncentráció.

A korábbi társadalmi felfogásban a családon belüli konfliktusok megoldásának elfogadott eszköze volt az erőszak alkalmazása. A hozzátartozók közötti erőszakot azonban mind állami, mind társadalmi szinten zéró toleranciával kell kezelni. A jelenség nem csupán az áldozatokat és az elkövetőket érinti, ezért a megoldás sem csak bennük rejlik, hanem azon érintettek szinergiájában, akik a bántalmazásnak bármely formájának tanúja lesz, vagy arról tudomást szerez: beleértve a rendőrséget, a jogalkotókat, jogalkalmazókat, tanárokat,

szociális munkásokat, egészségügyi dolgozókat, azaz mindenkit, aki valamilyen formában az erőszak következményeivel találkozik.

A fokozottabb társadalmi figyelem, a mások iránt érzett felelősség azt eredményezheti, hogy az elkövető önkontrollja is növekszik. A hatékony jogi segítséghez való hozzájárás jelentősen csökkenti a családtagok kiszolgáltatottságát.

A családon belüli erőszak megelőzésének három hatékony eszköze van: a bántalmazás és elhanyagolás korai felismerése a jelzőrendszer hatékony működésének segítségével, az együttműködő szakemberek speciális felkészítése és az intézményes védelmi rendszer kiépítése. A szociális és egészségügyi ellátásban, az oktatásban és az igazságszolgáltatásban dolgozó szakemberek célzott továbbképzésével és a jelzőrendszer megszervezésével elérhető a családon belüli erőszak korai felismerése.

A családon belüli erőszak kezelésére vonatkozó szakmai eljárások és a szervezetek közötti együttműködések megszakíthatják az erőszak generációs „körforgását”, átörökítését. Az erőszak áldozatává vált nők, gyermekek, idősek, betegek fizikai és lelki biztonságának védelme érdekében szervezett szolgáltatások, a távoltartás alkalmazása, krízisintervenciós szállások működtetése, illetve az elkövetők számára biztosított rehabilitációs programok az ismételt áldozattá válás esélyét csökkentik.

4. Prostitúció

A feminista jogtudomány határozottan állítja, hogy a prostitúció nem fér össze az emberi méltósággal és az a férfiak által a nők sérelmére elkövetett szexualizált erőszak egyik formája. Véleményük szerint a nők és gyermekek használatára irányuló igény nélkül a prostitúciós ipar nem lenne képes virágozni, és a nőkereskedelem sem folytatódhatna. A történelem folyamán azonban az embereket mindig is foglalkoztatta a szexualitás és szinte mindig, mindenütt akadtak, akik hivatásszerűen foglalkoztak vele.

A prostitúció jogi szabályozását illetően hagyományosan három koncepció alakult ki, ezek: a prohibicionista, a reglementációs és az abolicionista. Később neoreglementációs és neoabolicionista irányzatok is megjelentek.

A feminista jogtudomány álláspontja szerint⁹ az agresszió elválaszthatatlan eleme a prostitúciónak, mivel az intézmény résztvevői /strici és kliens/ erőszakot követnek el a

⁹ Szerk. Jessica Spector: Prostitution and Pornography, Stanford University Press, 2006. 164.p.

prostituálttal szemben, ugyanis a prostituáltak nagy része bántalmazás hatására végzi tevékenységét, illetve az intézmény nincs tekintettel a másik személy vágyaira.

Tekintettel arra, hogy a feministák álláspontja szerint a nemek közötti egyenlőtlenség mozgatórugója a szexualitás, így tulajdonképpen a prostituált nem munkaerejét, hanem a rajta elkövetett erőszakot bocsátja áruba, ezért a prostitúció a nemi erőszak intézményrendszerébe tartozik.

A prostitúcióba kényszerítés módszerei és taktikai változóak, de a szándék a családon belüli erőszak férfi elkövetőinek szándékához hasonló, mivel mindkét esetben az áldozatok totális ellenőrzése és engedelmességre kényszerítése a cél.

A prostitúció legalizálásának irányzata azt mondja ki, hogy az államnak biztosítania kell, hogy a prostitúció szabályozott formában, de legálisan gyakorolható legyen. A konkrét jogi normáknak pedig biztosítaniuk kell a prostituált emberi jogait, szabadságát és méltóságát.

Az intézmény dekriminalizálása mellett az egyik leggyakrabban hangoztatott érv, hogy a nők elegendő információval rendelkeznek a tevékenység jellemzőiről és alapos megfontolás után választják a prostitúciót. A döntési szabadságra és a személyes integritásra hivatkozva szorgalmazzák, hogy a prostitúciót választók szabadon gyakorolhassák választott „munkájukat” és szabadon élhessenek életük és testük feletti önrendelkezési jogukkal. Ha azonban figyelembe vesszük azt, hogy milyen „választási lehetőségeik” vannak valójában ezeknek a nőknek, akkor láthatjuk, hogy az elnyomás számos formája; a szegénység, a hajléktalanság, a drogfüggőség, a nemi egyenlőtlenség, a nemi és faji diszkrimináció, valamint a stricik szexuális, fizikai és lelki bántalmazása alkotják azokat a körülményeket, amelyek között a futtatók és az emberkekereskedők nőket vonnak be a prostitúcióba.

Érvként hangzik még el a legalizáció kapcsán, hogy a prostitúció választási lehetőség és egyben megoldás lehet azoknak a szegény nőknek, akik iskolázatlanságuk miatt nem tudnak elhelyezkedni a munkaerőpiacon. Fentiekkel szemben azonban megállapítható, hogy a prostitúcióra kényszerült nők a társadalom peremén rekedt olyan emberek, akiknek munkavállalásuk, lakhatásuk és egyéb életfeltételeik nem biztosítottak, így nincs valós választási lehetőségük.

A legalizáció híveinek második érve, hogy a prostitúciót önálló szakmaként ismerje el az állam, amelyre így vonatkozna az adott ország munkajogi szabályozása is. Ezen megoldással a prostituált gazdasági érvényesülésének törvényes formája is garantált lehet.

Azt állítják, hogy a prostitúció nem különbözik a többi, hagyományosan rosszul fizetett női munkától, sőt még rugalmasabb, jövedelmezőbb és időtakarékosabb is az ipari vagy a szolgáltató szektor más kereső tevékenységeinél.¹⁰ Ezzel szemben felmérések¹¹ mutatják, hogy a nők 90 százaléka felhagyna a prostitúcióval, ha tehetné.

A feminista jogtudomány álláspontja szerint¹² a prostitúciót nem szabad legalizálni, mivel a nők kizsákmányolásának sajátos formája. Szerintük az önrendelkezési jogra való hivatkozása a legalizáció híveinek illúzió alapul. Álláspontjuk szerint a bordélyházak és türelmi zónák sem jelentenek megoldást a problémára, mivel ezek nem, hogy segítenék a prostituáltakat a pálya elhagyásában, hanem pont, hogy konzerválja őket a prostitúció állapotában.

Másrésről álláspontjuk szerint az állam a kliensek érdekében megkönnyíti és elősegíti a folyamatos kínálat biztosítását, ezáltal mint strici viselkedik, azt a látszatot keltve, hogy csupán az áldozatok jogait, egészségét és biztonságát védi. A tevékenységből származó adóbevételekkel pedig, az állam hasznot húz az iparágból. A prostitúció legalizálásával és szabályozásával az állam a prostitúciós iparágat támogatja, a fogyasztókat és nem az áldozatokat védi.

További érvük, hogy meg kell változtatni azt az álláspontot, amely a prostituáltat elkövetőnek tekinti, mert ők igazában inkább áldozatok, ezért törekedni kell arra, hogy minél több embert lehessen kiragadni a prostitúcióból. Valós alternatívákat kell felmutatni számukra, amelyhez menekülési útvonalakat kell kiépíteni. Ez jelenthet tanácsadó-, mentálhigiénés- és jogvédő segítségnyújtást, valamint képzési-és átképzési lehetőségek biztosítását.

Megnyugtató módon egyetlen ország jogrendszere sem tudta még a prostitúció problémáját szabályozni és ezáltal rendezni. Ez a megállapítás Magyarországra is nyilvánvalóan igaz. Hazánkban korábban a reglementációs rendszer volt hatályban, amely a tevékenységet egyfajta szükséges rossznak tekintette és megpróbálta kontrollálni. A XX. század második felétől azonban a politikai- és ideológiai szemléletváltás miatt megváltozott a prostitúcióhoz való társadalmi és hatalmi viszonyulás. Az új

¹⁰ ILO Sajtóközlemény, 1998. augusztus 19. (ILO/90/31), <http://www.prostitutio.hu/stockholm.2002.hu.pdf>, 2010.03.30.

¹¹ Melissa Farley, Isin Baral, Merab Kiremire & Ufuk Sezgin: „Prostitution in Five Countries: Violence and Post Traumatic Stress Disorder”, 8 F & P, 1998. 405-426 p.

¹² Janice G. Raymond: Tíz érv a prostitúció legalizálása ellen /<http://www.prostitutio.hu/10.ok.htm>, 2011.11.11./

államszocialista rendszer ugyanis elítélte a kizsákmányolás minden formáját, így annak szexuális formáját is. Fentiek miatt a nyilvános házakat bezáratták, mivel a prostitúció teljes egészében jogellenes tevékenységgé vált.

1993-ig a prostituált szexuális szolgáltatását mind a büntetőjog, mind pedig a szabálysértési jog üldözte, attól függően, hogy a prostituált e szolgáltatását üzletszerűen avagy eseti jelleggel nyújtotta pénzért.

1993-ban ugyanakkor a jogalkotás már hajlott arra, hogy az egyéni prostitúciót - vélhetően az abolicionista szempontokat akceptálva - a bűnözés áldozataként tekintett prostituált „maganügyeként” minősítse: büntetőjogunk az üzletszerű kéjelgés 1993. májusi dekriminalizálásával így a vonatkozó, az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában 1950. március 21. napján New Yorkban kelt Egyezmény¹³ szellemiségéhez közelített.

A jogi megoldás azonban „felemásnak” tekinthető, tekintettel arra, hogy az ellenérték fejében nyújtott szexuális szolgáltatás szabálysértési fenyegetettségét fenntartotta a jogalkotó.

Ezzel párhuzamosan módosítások történtek a prostitúcióhoz adhézíós jelleggel kapcsolódó járulékcselekményeket (így az üzletszerű kéjelgés elősegítése - Btk. 205. § -, a kitartottság - Btk. 206. § - és a kerítés - Btk. 207. § - tényállásait) érintően. A jogalkotó e módosításokkal még a tényállások szóhasználatában is azonosulni kívánt a prostituáltakat kizsákmányolókkal szembeni harcot hirdető Egyezmény ajánlásaival.

Ugyanakkor kétségtelen az is, hogy a prohibíció hatástalanságához az üzletszerű, illetve a tiltott kéjelgés jogi tényállásainak elégtelensége is jelentős mértékben hozzájárult.

A jog ugyanis a szexuális szolgáltatás nyújtásának azon „kései”, kizárólag a privátszférában folyó mozzanatait rendelte (illetve rendeli ma is) büntetni - nevezetesen a pénzért való közösülés vagy fajtalankodás megtörténtét -, amelyek bizonyítása alig megoldható feladatot jelentett a jogot alkalmazó hatóságok számára.

A prohibitív szellemiségű New York-i Egyezmény nem pusztán a prostitúciót kísérő, annak céljait szolgáló emberkereskedést, illetve a mások prostitúcióját kizsákmányoló, az ember méltóságával és értékeivel összeegyeztethetetlen, s az egyénre, a családra, a társadalom jólétére kockázatot jelentő cselekményeket tekinti veszélyesnek és rossznak, hanem magát a prostitúciót is.

¹³ Kihirdetésre került a 1955. évi 34. törvényerejű rendelettel

Az Egyezmény a prostitúcióra települő élősdi cselekményeket illetően ezért az abszolút tiltás talaján áll, s a prostituáltat megsegítésre szoruló áldozatként tekinti.

Külön kiemelendő az Egyezmény 6. cikkelye. E cikkely - vélhetően a prostituáltak ellenőrzését ellehetetlenítő módon - határozottan elutasítja a prostituáltat stigmatizáló valamennyi hatósági eljárás lehetőségét.

A prostitúció ellen ajánlott stratégia azonban nem represszív, hanem éppen a prostitúciót megelőzni szolgáló, a prostituált reszocializációját elősegíteni hivatott olyan szociális, gazdasági, nevelési, egészségügyi stb. eszközök alkalmazását ajánlja /16.cikk/, amely az áldozatnak tekintett prostituált védelmét, segítségét is szolgálná.

Fentiek alapján a prostituáltat üldöző prohibicionista, illetve a prostituált üldözését valamiképpen enyhítő, valójában az abolicionista szemlélet irányába mutató jogi konstrukciókra települő kriminálpolitikai stratégiák kudarcot vallottak.

E rendkívül kis hatékonysággal működő, represszív célzatú és a jelenséget felszámolni nem képes szabályozási rendszerek hatásai jószerint abban mutatkoztak meg, hogy a prostitúciót, annak „holdudvarával” együtt a kulisszák mögé száműzték, így a jelenség kezelhetetlenné, illetve a prostitúcióval sújtott helyi polgárság számára elviselhetetlenné vált.

Mindezen indokok alapján új típusú jogi szabályozásra volt szükség, amely követelménynek az Országgyűlés „A szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény megalkotásával próbált eleget tenni.

A norma szabályozási céljai között szerepel az, hogy a prostitúciót kizsákmányoló, a prostituáltat csupán „termelőeszköznek” tekintő cselekményváltozatok büntetőjogi fenyegetettségéről a továbbiakban sem mond le a Magyar Állam. Ugyanakkor - a jelenség hatékonyabb kezelése érdekében - mellőzhetetlenné vált a prostitúció szigorú feltételekhez kötött szabadsága lehetőségét biztosító különös szabályok megfogalmazása, azaz hatályos szabályozásunk a reglementáció és az abolicio vegyes modelljét alkalmazza, amely olyan működőképes konstrukció bevezetésére törekedett, melyet a prostitúció szereplői támogatnak.

A jogalkotói szándék középpontjában a közterületen és a nyilvános helyen folyó prostitúciós jelenségek korlátok közé szorítása áll, ezért megszüntette az intézmény általános tilalmát.

Tekintettel a hazai és a nemzetközi tapasztalatokra, a probléma kezelésére lehetséges megoldásként a vegyes rendszerben, azaz a tevékenység feltételekhez kötött legalizálásában keresi a jogalkotás. Ennek keretében az utcai prostitúció lokalizálására törekszik a szabályozás, főként a jelenség eszkalációjának megakadályozása, a védett közterületek, nyilvános helyek rendjének fenntartása érdekében.

A konstrukció további célja, hogy a hatékonyabban lépjen fel az üzletszerű szexuális szolgáltatást közvetítőkkal szemben, ezért meg kívánja szüntetni a prostituált és a kitarított antibiózist.

A hatályos magyar szabályozást figyelembe véve a prostitúciónak elsősorban a területileg, időben és módjában korlátozott neoreglementációs-abolicionista szellemiségű szabályozására nyílt lehetőségünk, amellyel viszont élnie kell a területileg illetékes helyi önkormányzatoknak. Fenti javaslatnak ellentmond az a tény, hogy jelentős problémát okoz a védett övezetek kijelölése, mert a jogszabály előírásait betartva nehéz olyan területet találni egy-egy településen, amely alkalmas az üzletszerű kéjelgés folytatására. Tényként rögzítjük, hogy a türelmi zónák kijelölése is önkormányzati részről sikertelen volt, mivel a tárgykörbe egymásnak feszülő partikuláris érdekek jelentkeznek.

Végezetül a feminista álláspont szerint nem kívánatos az, ha a Magyar Köztársaság élne a bordélytilalom talaján álló Egyezmény 25. cikkelyében biztosított felmondás lehetőségével, hanem lehetőséget kellene adni a prostituáltaknak, hogy ebből a kényszerhelyzetükből kiléphessenek és a megélhetés más útját válasszák.

Elfogadva a feminista javaslatot, álláspontunk szerint azonban a hatályos szabályozásban azt fontos a látnunk, hogy a jogalkotó felismerte, hogy a prostitúciós jelenséget úgy lehet megfelelően kezelni, szabályozni, ha kiemelik korábbi illegalitásából. A dekriminalizáció segíthet abban, hogy a prostituáltak emberhez méltó körülmények között dolgozzanak és, hogy leválhassanak az ezen tevékenységhez korábban szervesen kapcsolódó bűnözéstől.

5. Az abortusz

A feminista jogtudomány kiemelten foglalkozik a terhesség-megszakítás kérdésével azaz, hogy a nők önrendelkezési joga, vagy a magzat élethez való joga előrébbvaló. Kevés olyan vitális kérdés foglalkoztatja időről-időre a jogászai társadalmat és a közvéleményt, mint az arteficialis abortusz, amelyre vonatkozó nézetek rendkívül sokrétűek, ebből

adódóan heves viták tárgyát képezte a múltban, napjainkra pedig ez a folyamat erősödött, mivel a kérdés kapcsán egymással versengő alapjogok kerültek kollízióba. A modern természettudományi vizsgálatok megállapították, hogy a születés többé nem magától értetődő természetes és minőségi választóvonal a magzati és „emberi” lét között. Biológiai-genetikai szempontból az emberi élet nem a születés és halál, hanem a fogantatás és halál közötti egységes folyamat. A folyamatban különböző magzatfejlődési szakaszok különböztethetők meg.

Az abortusznak több típusát különbözteti meg a tudomány. Eredete szerint beszélünk akaratlan vetélésről, abortus spontaneusról (amikor a vetélés valamilyen betegség, rendellenesség következménye), illegális abortusról (ez a tiltott magzatelhajtás) és legális abortusról, amelyet terhesség-megszakításnak nevezünk. A terhesség-megszakítás legális körének meghatározása mindig vitatható. Az állásfoglalás kialakításakor alapvető jelentőségű kérdés, mikortól lehet „emberről” beszélni. Egyesek szerint a fogamzástól, mások szerint a fogamzástól számított néhány hét vagy hónap elteltével kezdődik az emberi élet. Vannak, akik azt vallják, hogy az emberi élet a szülési folyamattal kezdődik, tehát az ezt megelőző időszakban magzatról, de nem emberről beszélünk.

Az abortusz indikációk négy csoportba sorolhatók:

- 1) Az *egészségügyi indikáció* szerint az anya egészségének védelme jogszerű alapot ad a magzat megölésére. Morálisan kizárólag az anya életének megmentésére engedhető meg az abortusz. Minden esetben egyedileg kell a döntést meghozni orvosi és etikai szempontok alapján.
- 2) Az *eugenikus indikáció* szerint, ha a magzatot súlyos testi vagy szellemi károsodással jönne a világra, megengedett az abortusz.
- 3) A *szociális indikáció* a már említett, ma legtöbbször hangoztatott indok, mely az anya súlyos, aránytalan, rendkívüli, elviselhetetlen válsághelyzetére hivatkozva engedélyezi a terhesség-megszakítást.
- 4) Az *erkölcsi indikáció* szerint, ha erőszakból vagy erkölcstelen kapcsolatból fogant egy élet, a belőle származó erkölcsi károk elkerüléséért szabad megölni a magzatot.

A dolgozatban bemutattuk, hogy nincs egységes álláspont az abortuszra vonatkozóan. Ebből következik, hogy az egységes jogi szabályozás kérdése is megoldhatatlan

problémákat szül. Álláspontunk szerint jelen jogrendszerünkbe nehéz beilleszteni olyan abortusztörvényt, ami összhangban lenne az adott témáról vallott társadalmi felfogással, tekintettel arra, hogy a lakosság véleménye rendkívül megosztott a művi terhesség-megszakítás vonatkozásában.¹⁴ A jogi szabályozás kialakításánál nem pusztán a biológia-genetika eredményeit kell figyelembe venni és az is megállapítható, hogy nem alkotmányos egy teljes abortusztilalom alapján álló szabályozás, valamint az a szabályozás sem, amely kizárólag az anya önrendelkezési jogán alapulva a teljesen szabad abortuszt engedélyez.

Fentiek miatt a törvényhozóra óriási felelősség hárul, mivel végső soron neki kell értékelnie a magzattal kapcsolatos természettudományos és etikai álláspontokat, továbbá mérlegelnie a magzatról való gondoskodás megváltozásának ellentétes társadalmi irányzatait és döntenie arról, hogy ezek változását indokolt-e és mikor jogilag követni.

Az Európai Unió tagállamainak többségében az abortuszra vonatkozó és alapvetően a keresztény vallás álláspontját követő terhesség-megszakítást korlátozó szabályozást napjainkban felváltotta a nők önrendelkezési jogát biztosító, de jogilag meghatározott indikációk alapján végrehajtható abortusz eljárás. A változás irányvonalát sem külföldön, sem Magyarországon nem alkotmányossági meggondolások kényszerítették ki. Amennyire nyomon követhető, az abortusz korlátozására irányuló korábbi szabályok hatástalansága készítette a törvényhozót új stratégia keresésére, valamint az Alkotmánybíróságokat¹⁵ ilyen út alkotmányosságának megerősítésére.

A statisztikai adatokból jól látszik, hogy az elmúlt évtizedekben fokozatosan csökkent az abortuszok száma, amely a modern fogamzásgátló módszerek, a hatékonyabb védekezés elterjedésének köszönhető.

A terhesség-megszakítások számának kedvező alakulása, a viszonylag liberális abortuszjog mellett azonban fokozott állami és társadalmi szerepet kell vállalni abban, hogy a terhes nők magzatuk megtartása mellett döntsenek. Ehhez pedig hatékony, célzott, megfelelő szakmai kompetenciával rendelkező komplex szociális, anyagi, valamint pszichikai és orvosi segítséget kell nyújtani az érintetteknek, amely a válságmegoldásra alkalmas. Fentiek mellett támogatni kell a fogamzásgátlási módszerek még hatékonyabb oktatását. Az abortusz megelőzéséhez szükséges ismeretek nyújtásában kiemelkedő

¹⁴ GfK Hungária Piackutató Intézet 2008.évi felmérése alapján

[/www.pkm.hu/?id=cikk&cid=594,2010.11.11./](http://www.pkm.hu/?id=cikk&cid=594,2010.11.11./)

¹⁵ Ezen álláspontot például az 1993. évi német alkotmánybírósági ítélet kifejezetten tartalmazza is (BVerfGE 88, 264 kk.).

szerepe van a médiáknak is, ezért szükségesnek tartjuk a minél hatékonyabb ismeretterjesztő reklámok és figyelemfelhívó dokumentumfilmek megjelenését tekintettel arra, hogy az utóbbi években ezeknek a száma jelentősen csökkent. Ahhoz, hogy a terhesség-megszakítások számának folyamatosan csökkenő trendje fenntartható legyen a születéskorlátozó módszerek használatát még gyakoribbá, rendszeresebbé és fegyelmezettebbé kell tennünk.

A születendő gyermek nevelésével járó anyagi terhekhez való hozzájárulás tekintetében pozitív változás következett be 2011-ben a családi adókedvezmény bevezetésével. Az új kormányzati lépés felismerte annak a szükségességét, hogy a korábbit jóval meghaladó összegű állami támogatás indokolt a gyermekneveléshez és a gyermekvállalás ösztönzéséhez. Ahhoz azonban, hogy az új támogatási rendszer mennyiben fog hozzájárulni a kedvezőtlen demográfiai adatok megváltoztatásához, valamint a terhesség-megszakítások számának csökkenéséhez, még nem áll rendelkezésünkre statisztikai adat, de a közeljövőben feltétlenül vizsgálandó területként tartjuk számon.

Végezetül nem kerülhetjük meg Kormányunk új alkotmánytervezetének harmadik - Szabadság és felelősség című - fejezetében a 2.cikk szabályozását, amely kimondja, hogy a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg. A normaszöveg nem tartalmazza a kisebbik kormánypart azon indítványát, amely a magzat élethez való jogát deklarálta volna. Álláspontunk szerint az így elfogadásra váró Alkotmány alapján nem várható az abortusz szabályozásának szigorodása hazánkban. Amennyiben viszont a foetus élethez való joga bekerült volna az Alkotmányba, úgy erre vonatkozó indítvány esetén az Alkotmánybíróság kénytelen lett volna megállapítani a szociális indikáció alkotmányellenességét.

6. A nők hátrányos munkahelyi megkülönböztetése

Közismert tény, hogy sok esetben előfordul a nőket érintő hátrányos megkülönböztetés a munkaerőpiacon. A probléma orvoslására felvetődik a kérdés, hogy mennyire érvényesül az egyenlő elbírálás elve a gyakorlatban. A diszkriminációnak a különböző társadalmi rétegekhez kapcsolódóan eltérő formái léteznek. Ezek közül az egyik legszignifikánsabb hatással bíró szféra a foglalkoztatásban megjelenő diszkrimináció, mind az egyén, mind a társadalom szempontjából. Tovább szűkítve a kört a nők hátrányos megkülönböztetésére pedig megállapítható, hogy a munkáltatók veszélyes munkaerőnek vélik a nőket tekintettel

arra, hogy ha még nincs gyermekük, várhatóan hamarosan vállalnak és így huzamosabb ideig távolmaradnak munkahelyüktől. Amennyiben pedig már van gyermekük, úgy általában ők maradnak otthon az utódok miatt. Fentiek miatt folyamatosan állami célként kell, hogy megjelenjen a munkavállalói korban lévő nők foglalkoztatásának javítása, annak elérése, hogy a gyermekek vállalása, nevelése ne rontsa a nők munkavállalási esélyeit.

Az utóbbi évtizedekben számos jogszabály került elfogadásra az egyenjogúság érdekében, ám ezek ellenére sok olyan munkavállaló nő található, akik végzettségük, képességeik ellenére akadályokba ütköznek a munka világában. Az okok a nemi alapú szegregációra vezethető vissza. A nők többsége az úgynevezett nőies, feminizálódott szakmákban dolgozik, (például: pedagóguspálya, egészségügyi ápolók, kozmetikusok stb.). A szegregáció két típusát különböztethetjük meg. *Horizontális szegregáció* alatt a férfiak és a nők más-más gazdasági területen, szektorokban, foglalkozásokban való elhelyezkedését értjük. A *vertikális szegregáció* a foglalkozási hierarchián való előrejutási lehetőségeket foglalja magába, azt a jelenséget, hogy a beosztási szinteken egyre feljebb haladva, akkor is jelentősen csökken a nők aránya. A nők azonos szakmai felkészültség esetén is lényegesen kisebb eséllyel futnak be munkahelyi karriert, mint a férfiak.

A munkaerő túlkínálata miatt a munkavállalók kiszolgáltatottsága fokozódik, így a nők a meglévő jogi eszközökkel sem mernek élni munkahelyük elvesztésétől való félelmükben. Talán ez a magyarázata annak, hogy a hazai bírósági gyakorlatban kevés kivételtől eltekintve szinte teljességgel hiányoznak a diszkriminációval kapcsolatos perek. Feltehető, hogy a hátrányos megkülönböztetésből fakadó sérelmek száma a feltártnál sokkal több.

A munkahelyi nemi alapú diszkriminációnak álláspontunk szerint az alábbi főbb területei vannak:

- eltérő jövedelmezés a munkavállalók neme alapján,
- Gyes-ről, Gyed-ről visszatérőket érintő diszkrimináció,
- álláshirdetésekből, állásinterjúkon alkalmazott nemi diszkrimináció,
- egyenlő bánásmód az atipikus munkajogviszonyoknál.

Az eleve hátrányos helyzetben levő személyek formálisan egyenlőként való kezelése a hátrányos helyzet konzerválásával jár. Ahhoz, hogy a hátrányos helyzetben levő személyek ezt a hátrányukat ledolgozhassák, nem elegendő annak biztosítása, hogy őket a

többiekkel azonos jogok illessék meg, hanem olyan pozitív intézkedésekre van szükség, amelyek lehetővé teszik, hogy a helyzetükből fakadó hátrányaikat csökkenteni, illetve megszüntetni lehessen. A nemek szerinti eltérő bánásmód alkalmazása akkor elfogadott, ha annak célja kizárólag az, hogy kiküszöbölje a múltban elszenvedett hátrányos megkülönböztetés hatásait.

A pozitív diszkrimináció új formáját jelenti az ún. statisztikai kvóta vagy arányossági egyenlőség alkalmazása. A kvótákat a hetvenes évek elején kezdték alkalmazni az Egyesült Államokban, amikor a munkavállalás területén előírták, hogy egyes etnikai, életkori, vallási csoportokat, a nőket és a testi fogyatékosokat az összlakosságon belüli arányuknak megfelelő mértékben kell alkalmazni.¹⁶ Az Egyesült Államokban a „McDonnell Douglas formula” alapján például az alábbi pozitív diszkriminációra van lehetőség egy munkakör betöltése kapcsán. Amennyiben egy női vagy/és színes bőrű személy bizonyítani tudja, hogy a) jelentkezett egy állásra, amely üres volt, b) megfelelt az állásra előírt követelményeknek, c) jelentkezését elutasították, d) ezt követően azonban mást felvesznek az adott munkakörbe, akkor a munkáltató részéről fennálló jogellenes diszkriminációs célzatot a bírói gyakorlat bizonyítottként tekinti.¹⁷

A szóban forgó kérdésre - a nemek közötti egyenjogúság, illetve megkülönböztetés tilalma kapcsán - egy másik, az amerikaitól eltérő választ ad az európai joggyakorlat. Ennek a lényege az esélyegyenlőségi egyenjogúság. Eszerint a női pályázókat előnyben kell részesíteni, ha az adott beosztásban a nők aránya a férfiakénál alacsonyabb, feltéve, hogy a női pályázó szakmai minősítése a férfi jelentkezőével legalább azonos, valamint ha a férfi oldalán nem állnak fenn olyan speciális körülmények, amelyek az egyensúlyt az ő javára billentené. Az amerikai, illetve az európai uniós megoldások közötti különbségről megállapíthatjuk, hogy az amerikai jogban a nemek szerinti diszkrimináció tilalma döntően politikai, polgárjogi aspektusból kapott figyelmet, ezzel szemben az Európai Unió joga ezt hangsúlyozottan szociális kérdésként kezeli.¹⁸

¹⁶ Tausz Katalin: Esélyegyenlőség és különleges bánásmód, Fundamentum, 1998. 1-2. 100. o.

¹⁷ McDonnell Douglas Corp. v. Green. Supreme Court of the United States, 1973. 411 U.S. 792. 93 S.Ct. 1817, 36 L.Ed.2d.668. In: Mack A. Player: Employment Discrimination Law. Second Edition, American Casebook Series, Westlaw 1984.

¹⁸ Lehoczky Kollonay Csilla: Amerikai sikertörténet, európai változások. In: A hátrányos megkülönböztetés tilalmától a pozitív diszkriminációig. AduPrint-INDOK, Budapest 1999. 190. o.

Fentiek alapján a diszkrimináció tilalma nem jelenti azt, hogy minden, még a végső soron nagyobb társadalmi egyenlőséget célzó megkülönböztetés is tilos. A megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként (egyenlő méltóságú személyként) kell kezelnie, azaz az emberi méltóság alapjogán nem eshet csorba, azonos tisztelettel és körültekintéssel, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni.

Az Alkotmány 70/A. § (3) bekezdése az esélyegyenlőség előmozdításának alkotmányjogi alapjait teremti meg, amikor kimondja, hogy „A Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti”. Ezt az alkotmányi rendelkezést az Alkotmánybíróság az esélyegyenlőség előmozdítását szolgáló állami cselekvés alapjának tekinti. Ennek megfelelően mondta ki a testület, hogy „Az Alkotmány a pozitív diszkriminációt mint az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket, a 70/A. § (3) bekezdésében állami feladatként határozza meg. Ebből egyértelműen következik, hogy a pozitív diszkrimináció valamely meghatározott formájára alanyi jogként hivatkozni nem lehet, arra alkotmányosan követelés vagy igény nem alapítható”.¹⁹

Az Alkotmánybíróság a 9/1990. (IV. 25.) AB határozatában azt is deklarálta, hogy az azonos személyi méltóság jogából esetenként következhet olyan jog is, hogy a javakat és esélyeket mindenki számára (mennységileg is) egyenlően osszák el. De ha valamely - az Alkotmányba nem ütköző - társadalmi cél, vagy valamely alkotmányos jog csakis úgy érvényesíthető, hogy e szűkebb értelemben vett egyenlőség nem valósítható meg, akkor az ilyen pozitív diszkriminációt nem lehet alkotmányellenesnek minősíteni.

Javaslatok

MacKinnon álláspontja szerint²⁰ a jog és az állam formális szabályai megismétlik és összefoglalják a férfi álláspontot. Mindez a jog pedig egy olyan társadalmat tükröz ahol a férfiak uralkodnak a nők felett, és maga az állam is férfimódra uralkodik. Mivel az állam és a jog is hímnemű. Ezért amikor az állam megpróbál a legszigorúbban semleges maradni, a leginkább megfelelni a tényeknek, a jogalkotói szándéknak, akkor lesz a leginkább hímnemű.

¹⁹ 650/B/1991. AB határozat, ABH 1992. 660, 661.

²⁰ Catherine A. MacKinnon: Úton a feminista jogelmélet felé, Szabadfalvi József /Szerk./: Mai angol-amerikai jogelméleti törekvések, Bíbor Kiadó, Miskolc 1996. 127-153.o.

Ezért MacKinnon szerint szükség van egy olyan új jogelméletre, mely a nők álláspontját, a női szempontot is érvényre juttatja az államban és a jogban: ez a jogelmélet pedig a feminista jogelmélet lesz/lenne.

Mindezek alapján a nemek közötti egyenlő bánásmód tényleges megvalósulásának egyik alapvető feltétele, hogy a jogalkotó ne maradjon semleges e tárgykörben, hanem tudatosan vállalja fel és érvényesítse a női szempontokat a normaalkotói tevékenysége során.

A nemek közötti egyenlőtlenségek eliminációjához azt szükséges a társadalomnak felismerni, hogy a nemek szerepe változhat és folyamatosan változik is. Ezért tudatosan el kell kerülni azt, hogy a valóságtól elmaradó női-férfi szerepekre vonatkozó régi sztereotípiák fennmaradjanak.

Ezért annak érdekében, hogy hazánk jogrendszere és jogalkalmazói gyakorlata a nemi alapú egyenlő bánásmód biztosítása terén egységesebb képet mutasson, az alábbi megállapításokat és javaslatokat tesszük.

1. Már a tradicionális jogbölcseletben megjelent a nők szerepének vizsgálata. Ennek során jelentős jogfilozófusok fogalmazták meg a nők jogaira vonatkozó álláspontjaikat. Az ókorban a nő alapvetően alárendelt szerepben jelenik meg úgy, mint a férj tulajdona.

Megállapítható azonban, hogy emellett egyes szerzőknél már fontos női jogokat érintő javaslatok találhatók pl. a nők közéleti szerepvállalására, valamint a nők munkához való jogára vonatkozóan.

2. Akkor beszélhetünk nemek közötti esélyegyenlőségről, ha a nők és férfiak egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek, valamint a női szempontok is figyelembe vannak véve az alábbi területeken:

- hózzátartozók közötti erőszak;
- munkaviszony és foglalkoztatásra irányuló egyéb jogviszonyok;
- abortusz;
- prostituáció.

3. A hózzátartozók közötti abuzusok területén javasoljuk, hogy a nőekkel szembeni (valamint a hózzátartozók közötti) erőszak megállapítása esetén az elkövetőt kötelező kényszergyógykezelésnek vessék alá, amelynek során pszichoterápiás tréningen kellene

résztvennie. Ez a kényszergyógykezelés pedig akkor is kiszabható legyen, amennyiben az elkövető az elmeműködésének kóros állapota miatt nem büntethető.

Fentiek mellett az önként jelentkezők számára hasonló pszichoterápiás programok szervezését tartjuk szükségesnek.

Ezekben az eljárásokban az interperszonális konfliktusok erőszakmentes feloldásának eszközeit kell megismertetni az érintettekkel.

4. A hozzátartozók közötti abuzusok esetében javasoljuk, hogy minősítő körülmény legyen az ide tartozó büntetőjogi törvényi tényállásoknál az a tény, ha az elkövető az adott bűncselekményt hozzátartozójának a sérelmére követi el.

5. Az áldozatok preventív védelmének, a korai beavatkozásnak (jelzés a védelmi és a szakellátást biztosító szolgálatoknak) fokozott hangsúlyt kell kapnia a hozzátartozók közötti erőszak megakadályozásában.

6. A jogerős ítéletben foglaltak hatékony végrehajtási feltételeinek megteremtése a családjogi bíraskodásban, különös tekintettel a gyermek elhelyezésre és a vagyonközösség megszüntetésére.

7. Szociális, egészségügyi, bírósági, családsegítő, gyermekvédelmi, oktatási, rendőrségi, pártfogó felügyelői jelzőrendszer /Regionális Kríziskezelő Hálózat/ hatékony működtetése, védő, óvó, krízisintervenciós intézmények aktívabb működtetése a szociális igazgatásban.

8. A jövőre nézve feltétlenül szükséges, hogy a Magyar Állam segítse azon személyeket, akik ki szeretnének lépni a prostitúcióból, oly módon, hogy a kilépni szándékozók kapjanak ingyenes jogi védelmet és komplex állami támogatást - melyre attól függetlenül legyenek jogosultak, hogy tudnak-e, mernek-e terhelő vallomást tenni futtatóikra, klienseikre. A volt prostituáltak részére védett menedékházak fenntartása indokolt.

9. A prostituáltak túlnyomórészt erőszak áldozatai, az őket büntető szabálysértési rendelkezések fokozzák a striciktől való függőségüket és ellentétesek a New York-i egyezményvel, ezért a prostituáltak büntetlensége elengedhetetlen szabálysértési minősítésben is.

10. A feminista álláspont szerint nem kívánatos az, ha a Magyar Köztársaság élne a bordélytilalom talaján álló Egyezmény 25. cikkelyében biztosított felmondás lehetőségével. Álláspontom szerint azonban a hatályos szabályozásban azt fontos a látnunk, hogy a jogalkotó felismerte, hogy a prostitúciós jelenséget úgy lehet megfelelően kezelni, szabályozni, ha kiemelik korábbi illegalitásából. Természetesen elfogadom azt, hogy a prostitúció sérti az emberi méltóságot és elsődlegesen mentálhigiéniai tanácsadó és egyéb eszközökkel kell segíteni a prostitúcióba kényszerült személyeken. Azonban addig amíg egy gyökeres társadalmi szemléletváltás be nem következik ezen a területen, a dekriminálizáció segíthet abban, hogy a prostituáltak emberhez méltó körülmények között dolgozzanak és, hogy leválhassanak az ezen tevékenységhez korábban szervesen kapcsolódó bűnözéstől.

A türelmi zónákra vonatkozó problémák megoldásaként javasoljuk, a szükséges településrészi ingatlanok kisajátításával egy teljesen zárt környezet létrehozását, távol a lakóházaktól. Ezt az új típusú türelmi zónát pedig állami- és önkormányzati támogatással életképesé kell tenni azaz, olyan infrastruktúrát /a terület közművesítése, az úthálózat kiépítése- és fejlesztése, megfelelő tisztálkodási lehetőség, illemhely és a tevékenység folytatásához szükséges helyiség/ kell kialakítani, amely a prostitúció gyakorlásához normális körülményeket teremt. Az önkormányzatoknak mindezek mellett még érdekeltté kellene tennie / pl. helyi adókedvezmény/ a prostituáltakat abban, hogy a kijelölt zónában és ne a védett övezetekben végezzék tevékenységüket.

11. Ahhoz, hogy érdemi szemléletmódváltás következzen be ezen a területen az egyenlő bánásmód elvének oktatását alap-, közép- és felsőfokú oktatásba önálló kurzusként integrálni kell tekintettel arra, hogy a fiatal nemzedék ezen problémára való érzékenységét itt lehet a legjobban felkelteni.

12. A nemi szempontok érvényesítése (a társadalmi nemek szempontja) során a jogalkotásban fel kell számolni az indokolatlan egyoldalú nemi diszkriminációt, ezáltal a nők és férfiak azonos mértékben juthatnak jogosultságokhoz, és az egyenlőtlenség nem öröklődik tovább.

13. Az Egyenlő Bánásmód Hatóság bírságolási politikájában szükségesnek tartom, hogy magasabb összegű bírságok kerüljenek kiszabásra, amelyeknek speciál- és generál preventív hatása lehet.

Fentiekre vonatkozóan javasoljuk, hogy az Egyenlő Bánásmód Hatóság által kiszabható bírság összegét a jogalkotó ötszázezer forinttól húszmillió forintig terjedő összegre emelje fel abban az esetben, ha a korábbi jogsértés eredményeként meghozott bírságot kiszabó közigazgatási határozat jogerőre emelkedésétől számított három éven belül legalább egy, a korábbival azonos jogsértés megállapítására kerül sor ismételten az elkövetővel szemben.

14. Szükségesnek tartjuk továbbá az egyenlő díjazáshoz való jog megsértése esetén alkalmazandó szankciókra vonatkozó rendelkezések korrigálását, azok visszatartó jellegének és arányosságának biztosítását /például szigorúbb szankciók alkalmazása, az állami támogatás időszakos megvonása, vagy magasabb közterhek viselése ismételt jogsértés esetében/.

15. A munkáltatók foglalkoztatási hajlandóságát a részmunkaidős munkavállalók tekintetében nagyban növelné Magyarországon, ha az állam a részmunkaidős foglalkoztatás feltételeit javítaná azaz annak alacsonyabb munkaerőköltségei lennének és az ehhez szükséges munka- és társadalombiztosítási normákat módosítanák.

16. Az Európai Unió joggyakorlatában megfigyelhető, hogy napjainkban már a férfiak hátrányos megkülönböztetése ellen is felemelik a hangjukat a sértettek. Mindez az Európai Közösségek Bíróságának a gyakorlatában is megjelent. A Barber v. Guardian Royal Exchange Assurance Group ügyben²¹ a bíróság férfiak terhére fennálló diszkriminációt minősített jogszerűtlennek, míg a nők előnyben részesítésével kapcsolatban pedig egyre visszautasítóbb a Bíróság, azaz ki kell hangsúlyoznunk, hogy az egyenlő bánásmód megvalósítása során a nemek közötti különbségekre vonatkozó kérdéseket, anélkül kell kezelni, hogy bármelyik nem elnyomásárára törekednénk.

17. A jelenlegi állami szervek szerepe a tapasztalatok alapján nem elég hatékony a nővédelmem és az esélyegyenlőség biztosításának területén. Ezért javasoljuk, hogy a

²¹ European Court of Justice decision / Case 262/88./ Barber v. Guardian Royal Exchange Assurance Group

jelenleg az általános ombudsman hatáskörébe tartozó nők jogainak védelmére önálló országgyűlési biztosi pozíció kerüljön kialakításra *női jogok országgyűlési biztosa* címen. Ezen nővédelmi ombudsman hatáskörébe kellene rendelni a nőkkel szembeni erőszak, a munkahelyi diszkrimináció, az abortusz, a prostitúció és a nők közéleti szerepvállalásával kapcsolatos kérdésköröket. A külön biztos figyelemmel kísérné, értékelné és ellenőrizné azokat a jogszabályi rendelkezéseket, amelyek biztosítják a fenti jogterületen a nemek közötti egyenlő bánásmód érvényesülését. Feladata lenne a tudomására jutott visszaesések vizsgálása és a problémák megoldására általános, valamint egyedi intézkedések kezdeményezése.

18. Támogatni kell a nők beáramlását a férfiasnak tekintett munkakörökbe, és az elnőiesedett foglalkozások vonzóvá tételét a férfiak számára, ezzel csökkentve a horizontális szegregációt.

19. Fokozni kell a munkavállalói réteg diszkriminációra való érzékenységet, mert csak így alakulhat ki hatékony jogérvényesítés. Fentiekhez nélkülözhetetlen, hogy a munkavállalóknak pontos ismereteik legyenek arról, hogy munkahelyükön az azonos vagy azonos értékű munkát végző másik nem képviselőinek mekkora a jövedelme. Fentiek miatt javasoljuk, hogy a munkáltatók részére kötelező munkaügyi előírás legyen – az adatvédelmi elvek betartása mellett - az, hogy közöljék a munkavállalókkal az azonos munkakörbe tartozók bérezését.

20. Ösztönözni kell a munka és a magánélet összehangolását elősegítő atipikus munkavégzési formák elterjesztését mindkét nem számára (részmunkaidő, távmunka, rugalmas munkaidő), és csökkenteni kell az igénybevételüknek gátat szabó alacsony fizetési szinteket, valamint magas járulékterheket.

21. A családanya és karrierszerep megfelelő összeegyeztethetőségét elősegítő társadalmi szemléletváltás elérésében javasoljuk, hogy a gyermekgondozási időszak egy bizonyos részében a jogalkotó ideiglenesen támogassa azt, hogy az apák vegyenek részt az otthoni gyermeknevelésben.

22. Az alap-, közép- és felsőfokú oktatásban „Nemi esélyegyenlőségi ismeretek” című speciális tudásanyagot átadó kurzusok bevezetése indokolt, mivel ebben az időszakában rögzülnek a társadalmi nemi szerepek a gyermekekben és fiatal felnőttekben.

Az elkészített dolgozat a szerzőt további vizsgálatokra ösztönzi a nők közéleti szerepvállalásának jogi aspektusai és a muzulmán nők jogi helyzetének területén.

Magyarországon a nők továbbra is alulreprezentáltak a közéletben, a politikai életben és a döntéshozó testületekben, beleértve a parlamentet, a minisztériumi vezetést és az önkormányzatokat, valamint a diplomáciai testületet. Magyarországon a diplomások több, mint fele nő, ugyanakkor a hatalmi pozícióknak csak 10 százalékában vannak jelen. A nők parlamenti arányát tekintve az uniós tagállamok között a 26., a világranglistán pedig a 128. helyen állunk. További vizsgálataink ki fognak terjedni arra, hogy mennyiben kell beépíteni jogrendszerünkbe az egyenlő bánásmód követelményét a nők közéleti szerepvállalásának biztosítására.

A nőkkel szembeni társadalmi és jogi megkülönböztetés nyugatról kelet, és északról dél felé haladva egyre erősödik. A muzulmán országokban a vallási és társadalmi hagyományok szinte lehetetlenné teszik, hogy a nők küzdjenek a saját jogaikért. Kérdés azonban, hogy egyáltalán el akarják-e érni az itt élő nők az egyenlő bánásmódot, vagy az ő társadalmi berendezkedésük az, mely olyan értékeket közvetít, amely bizonyos részeit tekintve akár követendő példának is számíthatna.

A Tézisekben felhasznált irodalom jegyzéke

- Ádám Antal: Az Alkotmányba illő alapértékekről , Magyar Jog 2002/4. 193-203 o.
- Catherine A.MacKinnon: Úton a feminista jogelmélet felé, Szabadfalvi József /Szerk./:Mai angol-amerikai jogelméleti törekvések, Bíbor Kiadó, Miskolc 1996. 127-153.o.
- Edwards S.: Sex and Gender in the Legal Process, London, Blackstone, 1996. 180.p.
- Farley Melissa, Isin Baral, Merab Kiremire & Ufuk Sezgin: „Prostitution in Five Countries: Violence and Post Traumatic Stress Disorder”, 8 F & P 1998. 405-426 p.
- Gelles, R. J. : Spouse abuse: theoretical explanations./ Ponzetti, J. Jr. (szerk.): International Encyclopedia of Marriage and Family. USA, Macmillan Reference,2003. hivatkozik rá Tóth Olga: A családon belüli, partner elleni erőszak, www.equalgender.eu/img/HU/file/tothoszerk.pdf 2-3.o., 2011.01.21./
- Gyulavári Tamás/szerk./: Egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség, OFA Kht., 2004. 107.o.
- Herbert Hart: Are There Any Natural Rights? Philosophical Review 64. no. 2,Duke University Press 1955. 184.p.
 - Hell Judit: Nők a tudományban, „Egy testvér lesz minden ember” /A nemek viszonya globalizálódó világban, Magyar Tudomány, 2002.március, www.epa.oszk.hu/00700/00775/00040/322-332.html, 2010.10.15.
- Lehoczkyne Kollonay Csilla: Amerikai sikertörténet, európai váltások. In: A hátrányos megkülönböztetés tilalmától a pozitív diszkriminációig. Budapest, AduPrint-INDOK, 1999. 190. o.
- McDonnel Douglas Corp. v. Green. Supreme Court of the United States, 1973. 411 U.S. 792. 93 S.Ct. 1817, 36 L.Ed.2d.668. In: Mack A. Player: Employment Discrimination Law. Second Edition, American Casebook Series, Westlaw, 1984.
- Raymond Janice G.: Tíz érv a prostitúció legalizálása ellen <http://www.prostitutio.hu/10.ok.htm>, 2011.11.11.
- Spector Jessica/szerk./: Prostitution and Pornography, Stanford University Press, 2006. 164.p.
- Tausz Katalin: Esélyegyenlőség és különleges bánásmód, Fundamentum, 1998/1-2. 100. o.
- Visegrády Antal:Modern jogbölcseleti irányzatok, JPTE ÁJK,Pécs,1995. 23-26.o. és Uő: Jog- és Állambölcselet, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 39-40.o.
- ILO Sajtóközlemény, 1998. augusztus 19. (ILO/90/31),
- www.prostitutio.hu/stockholm.2002.hu.pdf, 2010.03.30.

A dolgozat témájához kapcsolódó publikációi és konferencia előadásai a szerzőnek

- 2004 Feminist Jurisprudence in the 21.st Century /In.Közjogi Intézmények a XXI.században c. konferencia kötet sorozata, Jogfilozófiai és politikatudományi szekció, PTE ÁJK 2004. 55-69. o./
- 2005 Prostitution /As a Paradoxical Problem Between Legal Regulation and Reality/In.Pravni vjesnik, 21-2005- 3-4 – Osijek, 327-330 p./
- 2007 Abuse against women /in Pandectele Romane, Wolters Kluwer, Romania, 2007. 271-277 p.
- 2009 Equal Rights and Equal treatment in Feminist Jurisprudence From Man's Point of View /Gendered Based Discrimination/ Humanitas Journal of European Studies III.2009. 67-76 p.,UCLAN Lancashire Law School University of Central Lancashire and Chair of Legal Theory and Philosophy of Law University of Silesia, Katowice 2009./

Konferencia előadások

- 2003 Feminist Jurisprudence in the 21.st Century /Jog és jogászok a 21.század küszöbén, Nemzetközi konferencia PTE ÁJK,Pécs/
- 2004 The Problem of Prostitution from Feminist Point of View /University of Osijek, Eszék/
- 2005 Discrimination at the workplace /University of Graz/
- 2006 Abuse Against Women /Biennial International Conference of West University of Timisoara/
- 2009 Equal Rights and Equal treatment in Feminist Jurisprudence From Man's Point of View /Central and Eastern European Forum of Young Legal, Social and Political Philosophers Katowice/
- 2010 Feminist Legal Theory /Current Problems of Legal Theory and Comparative Law Conference, Pécs/

Egyéb publikációk

- 1996 Két új jegyzet a jogbölcselet oktatásában /Magyar Jog 1996. 12. szám 763-767 o. /
1997. Monográfia a jog hatékonyságáról /Magyar Jog, 1997. 10. szám 634-637 o. /
1999. „A jog hatékonysága” Visegrády Antal doktori értekezésének védeése az Akadémián /Magyar Jog, 1999. 9. szám 572-576. o./
2000. "New ventures in Transitional Economies Comparative Legal Systems in America and Hungary"/Megjelent:The Significance of the Last Decade/Papers to commemorate the thirtieth anniversary of the Pécs Faculty of Business and

Economics/Edited by Gábor Rekettye 2000. 373-399. oldal/

2001. Hatályos szerződéskötési útmutató és iratmintatár /Fejezetek:Legfontosabb illetékfajták és mértékük; A szerződések általános szabályai; Az adásvételi és csereszerződések/2.2.;6.;7.fejezet/ /, Szerkesztette és lektorálta:Dr. Wellmann György/ Verlag-Dashöfer Szakkiadó Kft. és Bt./Alapmű 2001.július/Aktualizálás és kiegészítés:2001 október/
2004. Konferencia az Európai Közösségek versenyjogáról /JURA, 2004. 2.szám 156-158.o./.
2007. Bevezetés a jogi ismeretekbe / Baranya Megyei Vállalkozói Központ, 1-93. 2007./
2008. Krisztics Sándor (1890-1966) / in Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008) Antológia 93-99.o. szerk:Kajtár István, Pécs,2008. PTE ÁJK/
2008. Szozáczky Mihály (1928-1998) / in Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008) Antológia 101-107.o. szerk: Kajtár István, Pécs,2008. PTE ÁJK/